

تبیین و تحلیل رقابت‌پذیری در کشورهای حوزه مورد نظر سند چشم‌انداز و اولویت‌های ایران در ارتقای رقابت‌پذیری

jani@mporg.com |

سیاوش جانی

کارشناس دفتر برنامه‌ریزی اقتصادی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس‌جمهور

پذیرش: ۱۳۹۰/۹/۱

دریافت: ۱۳۹۰/۳/۳۰

چکیده: ارائه شاخص رقابت‌پذیری توسط مجمع جهانی اقتصاد، در قالب سه عامل برخورداری از نیازهای اساسی، کارایی و نوآوری نشان می‌دهد علیرغم اینکه امتیاز عامل "برخورداری از نیازهای اساسی" برای ایران، نسبت به کشورهای مورد بررسی، وضعیت بهتری دارد، لیکن برخورداری ایران در عناصری از عامل نیازهای اساسی (آموزش اولیه و بهداشت) تأثیر کمتری بر کارایی و نوآوری دارند. بررسی نسبت امتیاز کسب شده در عوامل "برخورداری از نیازهای اساسی" و "کارایی" به "نوآوری"، بیانگر کم‌رنگ بودن مزیت رقابتی در ایران است.

بررسی مزیت رقابتی و تحلیل قوت‌ها و ضعف‌های رقابت‌پذیری کشورهای منطقه و ایران، با عنایت به متغیرهای کلان مؤثر بر آن، تمرکز بر عامل کارایی را به منظور ارتقای رقابت‌پذیری مورد توجه قرار می‌دهد و در این راستا، کارا کردن سیاست‌های حمایتی و رقابتی، اصلاح قوانین و رویه‌های بازار کار، توسعه بازار مالی، توجه به آثار تورمی سیاست‌ها، استفاده از ظرفیت‌های موجود قوانین و اصلاح آنها در حوزه حمایت از مالکیت معنوی و سرمایه‌گذاری خارجی، افزایش نظارت و توان ارزیابی و اصلاح استانداردهای موجود را به عنوان اولویت‌های ایران در ارتقای رقابت‌پذیری و تحقق اهداف سند چشم‌انداز خاطر نشان می‌سازد.

کلیدواژه‌ها: رقابت‌پذیری، مزیت رقابتی، کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا،

سند چشم‌انداز، شاخص GCI

مقدمه

امروزه الگوی تجاری بسیاری از کشورها، فقط بر اساس مزیت نسبی توجیه‌پذیر نیست و مفهوم مزیت نیز که در پی تبیین واقعیات تجاری در عرصه جهان است، به دنبال تحول در شرایط تجارت جهانی، تکوین یافته است تا قدرت تبیین خود را حفظ کند. مزیت نسبی که خود تکوین یافته نظریه "مزیت مطلق" بود، به "مزیت نسبی پویا" تبدیل گردید و سرانجام با تکامل در نظریه‌های مزیت، در اواخر دهه ۱۹۹۰، نظریه مزیت رقابتی و رقابت‌پذیری مطرح شد.

دلیل اهمیت سنجش رقابت‌پذیری بین کشورها این است که تا قبل از دهه ۸۰-۱۹۷۰ میلادی، تصور می‌شد که می‌توان با اتکای صرف به شاخص‌های کلان، از جمله میزان رشد اقتصادی، درآمد سرانه، میزان تورم، بیکاری، تراز تجاری و غیره، درباره توانمندی یک اقتصاد ملی و مقایسه کشورها با یکدیگر نظر داد، اما به مرور زمان، ضعف شاخص‌های کلان برای نمایش واقعیت‌های پیچیده درون اقتصادها روشن شد. از این رو، مدیران کسب و کار داخلی و مجامع بین‌المللی در جستجوی شاخص‌های دیگری بودند که بتوانند قوت‌ها و ضعف‌های اقتصادی کشورها را نسبت به یکدیگر و به نحو جامع‌تری مقایسه کنند. برای این منظور، برخی از پژوهشگران و سازمان‌ها، تعاریفی درباره رقابت‌پذیری بیان کردند و به تدوین شاخص‌هایی برای سنجش آن پرداختند.

دستیابی اقتصاد ایران، به رتبه نخست در بین اقتصاد کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا، یکی از اهدافی است که در سند چشم‌انداز بیست‌ساله مورد تأکید بوده، در حالی که در بسیاری از پژوهش‌های انجام شده برای تحلیل جایگاه و موقعیت اقتصاد کشور در بین کشورهای منطقه، شاخص‌های کلان را مورد توجه قرار داده‌اند. هدف پژوهش حاضر، این است که موقعیت اقتصاد ایران را بر اساس شاخص رقابت‌پذیری، در حوزه کشورهای مورد نظر سند چشم‌انداز بیست‌ساله، مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. در پژوهش حاضر، پس از بیان مفهوم رقابت‌پذیری، با تحلیل گزارش جهانی رقابت‌پذیری سال ۲۰۱۰ (که برای اولین بار ایران نیز در فهرست کشورهای آن قرار گرفته است)، موقعیت رقابت‌پذیری اقتصاد ایران در مقایسه با جهان و کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا، یعنی حوزه مورد نظر در سند چشم‌انداز بیست ساله، مورد تحلیل قرار می‌گیرد و در ادامه با بررسی قوت‌ها و ضعف‌های رقابت‌پذیری ایران و مروری بر متغیرهای کلان مؤثر بر آن، راهکارهایی به منظور رشد رقابت‌پذیری ایران بیان می‌شود.

ادبیات موضوع

مروری بر نظریه‌های مزیت نشان می‌دهد که در خصوص عامل مزیت و برتری، صرف نظر از

طبقه‌بندی این نظریه‌ها به سنتی و مدرن، در دوره‌ای نسبت عوامل و در زمان دیگر، واقعیاتی مانند رقابت ناقص، مقیاس فعالیت‌های اقتصادی و فناوری در فضای تجارت و رقابت مورد توجه قرار گرفته است (حسینی، ۱۳۸۶: ۲۳۸).

در دیدگاه مکتب نئوکلاسیک، رقابت به عنوان نظریه ایستای رقابت، بیانگر موقعیت تعادلی است که در واقع، پایانی بر تلاش بنگاه‌ها برای تسلط بر بازار است. در این مکتب، میزان رقابت بر اساس تعداد بنگاه‌های مشابه و نه بر اساس رفتار رقابتی تعیین می‌شود. در حالی که مخالفان این نظریه معتقدند که این وضعیت اساساً درگیر هیچ رقابتی نیست. شومپیتر (۱۹۴۴) و هایک (۱۹۴۸) رقابت را فرایندی پویا می‌دانند که در آن روش‌های تولید و محصولات برتر معرفی می‌شوند. شومپیتر اصلاح "تخریب آفریننده" را به فرایند رقابت نسبت می‌دهد و معتقد است که رقابت در درون خود، نیروی محرکی به نام ابداع و نوآوری دارد. بنگاه‌ها از طریق نوآوری و ابداع می‌توانند هزینه‌های خود را کنترل کنند و به کیفیت بهتری دست یابند و بقای خود را در بلندمدت تضمین کنند (خدادادکاشی، ۱۳۸۸: ۳۰).

مایکل پورتر^۱ (۱۹۹۰) رشد مستمر و ماندگاری یک کشور را در صحنه جهانی، به توانایی آن کشور در ایجاد محیطی برای خلق مزیت رقابتی توسط بنگاه‌های داخلی مرتبط می‌داند و بر نقش دولت‌ها در ایجاد چنین محیطی تأکید می‌کند (پورتر، ۱۹۹۰: ۱۲۷).

مفهوم رقابت‌پذیری که در سیر تکامل نظریه‌های مزیت و به ویژه مزیت رقابتی قرار دارد، از جنبه‌های خرد و کلان قابل بررسی است. این مفهوم به لحاظ کلان در بعد اقتصاد ملی مطرح می‌شود، اما مفهوم خرد رقابت‌پذیری، گسترده‌تر از مفهوم کلان آن است و خصوصیات اساسی تولیدکنندگان در زمینه رقابت در سهم بازار، سود حاصل از تولید و صادرات را شامل می‌شود.

سنجش رقابت‌پذیری در سطح کلان را بنیاد مدیریت توسعه^۲ و مجمع جهانی اقتصاد^۳ مطرح کرده و رویکرد خرد در مفهوم رقابت‌پذیری را سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه^۴ مورد استفاده قرار داده است. هر کدام از سازمان‌های فوق، تعاریفی درباره رقابت‌پذیری بیان کرده و محاسباتی نیز بر اساس تعاریف انجام داده‌اند.

از دیدگاه مجمع جهانی اقتصاد، تعاریف ذیل برای رقابت‌پذیری بیان شده است:

«رقابت‌پذیری توانایی اقتصادی ملی در پایداری رشد یا حفظ استاندارد زندگی (درآمد سرانه)» یا

1. Micheal Porter
2. Institute of management Development(IMD)
3. World Economic Forum(WEF)
4. OECD

"توانایی یک کشور در به دست آوردن رشد پایدار تولید ناخالص داخلی سرانه" است (مجمع جهانی اقتصاد، ۲۰۱۰)

بنیاد مدیریت توسعه (IMD) در تعریفی بیان کرده است که «رقابت‌پذیری حوزه‌ای از اقتصاد دانایی است که به تحلیل عوامل و سیاست‌هایی می‌پردازد که شکل‌دهنده توان ملل در ایجاد و نگهداری محیط است و موجب ایجاد ارزش بیشتر در محیط کسب و کار و موفقیت بیشتر مردمش می‌شود» (بنیاد مدیریت توسعه، ۲۰۰۳).

سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (۱۹۹۶) معتقد است رقابت‌پذیری عبارت است از: «سطحی از تولید کالا و خدمات کشور که در شرایط بازار آزاد، بتواند تقاضای بازارهای جهانی را جذب کند و سطوح مختلف این تقاضا را برآورده کند و در عین حال، از این طریق درآمد واقعی شهروندان را در بلندمدت افزایش دهد». سازمان مذکور در تعریف دیگر بیان می‌کند: «رقابت‌پذیری درجه‌ای از وضعیت بازار باز است که یک کشور می‌تواند به تولید کالا و خدمات بپردازد، در حالی که رقبای خارجی را کنار خود حس می‌کند و همزمان می‌تواند درآمد واقعی داخلی خود را افزایش دهد». همان طور که ملاحظه می‌شود، در تعاریف بیان شده درباره رقابت‌پذیری با رویکرد خرید، بر بحث رقابت بین بنگاه‌های داخلی و خارجی برای کسب سهم بیشتر از بازار داخلی و خارجی تأکید شده است، در حالی که در تعاریف با رویکرد کلان، بر ایجاد محیط رقابتی تأکید می‌شود که در راستای تعریف بیان شده درباره مزیت رقابتی است.

خلق مزیت رقابتی در بنگاه‌های داخلی، بر اساس نگاه فرایندی به رقابت، به معنی معرفی روش‌ها و محصولات جدید، همراه با کاهش هزینه‌ها در تولید است و ارتقای بهره‌وری را دنبال می‌کند. کروگمن و سامرز^۱ (۱۹۸۸)، در این زمینه پیشرفت‌های فنی در تولید و سرمایه‌گذاری فزاینده را در منابع انسانی به منظور افزایش مستمر بهره‌وری، در دستیابی به رقابت‌پذیری بالا مؤثر می‌دانند و گروه مشاورین رقابت‌پذیری اروپا (۱۹۹۵) بر عناصر بهره‌وری، کارایی و سودآوری در رقابت‌پذیری تأکید می‌کنند.

تحلیل شاخص رقابت‌پذیری جهانی (GCI)^۲

نهادهای بین‌المللی به منظور سنجش رقابت‌پذیری، به تدوین شاخص‌های پرداختند که از جمله مهم‌ترین آنها، شاخص‌هایی هستند که توسط مجمع جهانی اقتصاد WEF، بنیاد توسعه مدیریت IMD و سازمان همکاری اقتصاد و توسعه (OECD) مطرح شده است.

1. Krugman & Summers

2. Global competitiveness index

برخی از پژوهشگران، درباره رقابت‌پذیری در یک کشور یا گروهی از کشورها، بررسی‌هایی انجام داده‌اند که از آن جمله، می‌توان پژوهش‌های یولنجین، یولنجین و یونسل^۱ (۲۰۰۲)، کادرابکوا^۲ (۲۰۰۵) و باون و موس^۳ (۲۰۰۵) را بیان کرد. یولنجین و یونسل با ارائه هفت شاخص ترکیبی، به عنوان شاخص‌های اصلی، موقعیت رقابت‌پذیری کشورها را مورد بررسی قرار داده‌اند، اما پژوهش‌های کادرابکوا و باون و موس در راستای پژوهش‌ها و با اتکاء بر اطلاعات جمع‌آوری شده توسط کارشناسان مجمع جهانی اقتصاد است.

علاوه بر بکارگیری بسیاری از صاحب‌نظران از داده‌های مجمع جهانی اقتصاد، این شاخص‌ها توسط بسیاری از سازمان‌ها نیز به عنوان متغیر شناخته شده است. رعایت وزن هر یک از عوامل مؤثر بر رقابت‌پذیری، با عنایت به میزان توسعه کشورها، از ویژگی مهم این شاخص است.

در سال ۲۰۱۰، موقعیت رقابت‌پذیری ایران برای اولین بار با شاخص‌های مجمع جهانی اقتصاد مورد بررسی قرار گرفته است. در پژوهش حاضر، علاوه بر بررسی شاخص مذکور، موقعیت ایران در بین سایر کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا (مطرح سند چشم‌انداز) بر اساس این شاخص تحلیل خواهد شد.

همان‌طور که در تعاریف مجمع جهانی اقتصاد درباره رقابت‌پذیری ملاحظه می‌شود، رشد پایدار و مستمر، عنصر اساسی رقابت‌پذیری محسوب شده است. در این شاخص، رقابت‌پذیری بر اساس مجموعه‌ای از نهادها، سیاست‌ها و عواملی تعریف می‌شود که میزان بهره‌وری یک کشور را تعیین می‌کنند. به طوری که این میزان بهره‌وری، سطح پایداری از پیشرفت را برای اقتصاد ایجاد می‌کند. در واقع، سطوح بالای بهره‌وری، بیانگر نرخ بازدهی فزاینده در فعالیت‌های اقتصادی، و یکی از عوامل رشد اقتصادی است. به عبارت دیگر، هر چه رقابت‌پذیری بیشتر باشد، اقتصاد در میان‌مدت و بلندمدت رشد سریعی را خواهد داشت.

شاخص رقابت‌پذیری جهانی GCI که یک شاخص ترکیبی است، سه عامل را برای ارزیابی رقابت‌پذیری کشورها شامل می‌شود. اجزای شاخص مذکور عبارت‌اند از:

الف- میزان برخورداری از نیازهای اساسی (که اساس رقابت اقتصادهای مبتنی بر منابع است)

ب- میزان کارایی (که اساس رقابت اقتصادهای مبتنی بر کارایی است)

ج- میزان نوآوری (که اساس رقابت اقتصادهای مبتنی بر خلاقیت است)

1. Ulengin, Ulengin & Onsel
2. Kaderabkova
3. Bowen & Moesen

تفکیک شاخص GCI به سه عامل فوق، شباهت زیادی با پژوهش میر (۱۹۹۸) درباره طبقه‌بندی نظریه‌های مزیت بر اساس میزان رشد و توسعه‌یافتگی کشورها دارد. در واقع این شاخص بر اساس عوامل مؤثر در ایجاد مزیت که بر اساس میزان توسعه کشورها متفاوت است، تدوین شده است و از این لحاظ، با نظریه مزیت تطابق دارد.

مزیت ارائه شاخص رقابت‌پذیری بر اساس سه عامل مذکور، این است که بر اساس شاخص‌های مورد نظر، می‌توان اقتصاد نهاده‌محور و بهره‌ور محور را از هم تفکیک کرد و با توجه به رویکرد مورد نظر در سند چشم‌انداز بیست‌ساله درباره حرکت به سمت اقتصاد دانایی‌محور و بکارگیری کارایی عوامل تولید، با دقت بیشتر به تحلیل و ارزیابی وضعیت رقابت‌پذیری پرداخت. هر کدام از عوامل فوق، از چند شاخص ترکیبی تشکیل شده‌اند. به طوری که ۱۲ شاخص GCI، شاخص رقابت‌پذیری ترکیبی را شامل می‌شود که در ذیل، به عنوان زیرمجموعه عوامل یادشده بیان می‌شوند.

نمودار (۱): عوامل و شاخص‌های ترکیبی رقابت‌پذیری

منبع: گزارش رقابت‌پذیری جهانی، ۲۰۱۰-۲۰۱۱: ۹

شاخص‌های بیان شده در هر یک از اجزای شاخص رقابت‌پذیری، به طور یکسان بر رقابت‌پذیری مؤثر نیستند. از این رو، وزن‌های مورد استفاده برای شاخص‌ها، در یک کشور متفاوت از کشور دیگر است و به تفاوت در مراحل توسعه‌یافتگی وابسته است.

بر اساس نظریه‌های اقتصادی^۱، کشورهایی که در مراحل اولیه توسعه خود قرار دارند، بر اساس عامل اولیه، یعنی بر خورداری از نیازهای اساسی (منابع طبیعی و کارگران ساده) به ارتقای رقابت‌پذیری دست می‌یابند. بنگاه‌ها در فروش کالاهای اساسی با بهره‌وری و مزد کم رقابت می‌کنند و حفظ رقابت‌پذیری در این مرحله از توسعه، به عملکرد خوب دولت، نهادها^۲، ثبات کلان اقتصادی، زیرساخت‌ها و بهداشت و آموزش اولیه وابسته است. به عبارت دیگر، در این وضعیت درجه رقابت‌پذیری صرفاً بر اساس نظریه سنتی مزیت اندازه‌گیری می‌شود.

همراه با افزایش درجه رقابت‌پذیری کشورها، میزان بهره‌وری و دستمزد نیز همراه با توسعه کشور افزایش می‌یابد و کشورها به سمت مرحله‌ای از توسعه پیش می‌روند که مبتنی بر ارتقای کارایی است. در این مرحله، قدرت رقابت‌پذیری بر اساس آموزش عالی (شاخص ترکیبی ۵)، کارایی بازار کالا (شاخص ترکیبی ۶)، توسعه بازار مالی (شاخص ترکیبی ۸)، توانایی در انتفاع از فناوری‌های موجود (شاخص ترکیبی ۹) و بهره‌مندی از بازار بزرگ (شاخص ترکیبی ۱۰) سنجیده می‌شود. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، عوامل مذکور، موجب ایجاد مزیت رقابتی می‌شوند و به نقش سیاست‌های دولت و تأثیر آنها بر عملکرد بنگاه‌ها می‌پردازد.

در نهایت، وقتی که کشورها به مرحله‌ای از توسعه دست می‌یابند که با شاخص‌های نوآوری مرتبط است، تغییرات اساسی در ظرفیت‌های بالقوه تولید جوامع و ابداع و نوآوری در شیوه تولید و سازمان‌ها در نتیجه تغییرات اساسی در ذخیره دانش پدید می‌آید^۳. در این مرحله افزایش دستمزدها و سطح

۱. بر اساس مراحل توسعه پورتر (۱۹۹۰) به نقل از گزارش WEF (۲۰۰۸:۳۶)

۲. در معرفی و شناخت نهاد، تعریف یکسانی که مورد توافق همه دانشمندان نهادگرا باشد، وجود ندارد و هر کس مطابق تفکر و سلیقه خود، تعریف جداگانه‌ای درباره نهاد بیان کرده است. برای مثال، به اعتقاد نورث، نهادها قوانین بازی در جامعه هستند یا به عبارتی قیود وضع شده از جانب نوع بشر هستند که روابط متقابل انسان‌ها را با یکدیگر شکل می‌دهند. در پژوهش حاضر، عوامل نهادی مرتبط با رقابت‌پذیری، بر اساس گزارش WEF (۲۰۱۰:۴) به طور خلاصه عبارت است از: قوانین و مقرراتی است که افراد، شرکت‌ها و دولت توسط آنها برای ایجاد ارزش‌ها تعامل دارند. این عوامل بر تصمیم‌های سرمایه‌گذاری و سازماندهی تولید تأثیر می‌گذارند و تأثیر مهمی در توزیع منافع و هزینه‌های لازم برای توسعه کشور دارند. از این رو، این عوامل گسترده‌تر از چارچوب قوانین و مقررات تأثیر می‌پذیرند که نقش دولت در ایجاد کارایی در بازار، جلوگیری از فساد و انحراف، شفافیت و اعتمادسازی، استقلال نظام قضایی و غیره را شامل تسریع فرایند توسعه، مؤثر هستند. شاخص‌های جدول (۱) از شماره ۱.۱ تا ۱.۲۱ برای سنجش این موارد مطابق با تعریف فوق، تدوین شده است.

۳. تکامل تدریجی در نهادها (و در نتیجه حمایت از حق اختراع، حقوق مالکیت و نظام قضایی مناسب) محیطی را فراهم می‌کند که موجب رشد انگیزه اشخاص برای فعالیت‌های پژوهشی و نوآوری می‌شود و در نهایت، ذخیره دانش حاصل می‌شود که برای مراحل پیشرفته توسعه ضروری است (نورث (۱۳۷۹)، ص ۲۱۴-۱۸۳).

استاندارد زندگی فقط با توانایی این کشورها در تولید کالاهای جدید و منحصربه‌فرد حاصل می‌شود و شرکت‌ها به منظور افزایش رقابت‌پذیری، باید به تولید کالای جدید و متفاوت با بکارگیری فرایندهای پیچیده (شاخص ترکیبی ۱۱) و از طریق نوآوری (شاخص ترکیبی ۱۲) اقدام کنند.

شاخص GCI مراحل توسعه کشورها را بر اساس وزن‌های داده شده به عوامل سه‌گانه در نظر می‌گیرد، به طوری که عامل اول، مربوط به نیازهای اساسی برای کشورهایی است که در مرحله اولیه توسعه خود قرار دارند. این عامل در کشورهای مذکور، از وزن بیشتری برخوردار است، ولی در کشورهای توسعه‌یافته، وزن کمی دارد.

هر کدام از عوامل مذکور، از یک مجموعه زیرشاخص حاصل می‌شوند که در جدول (۱) بیان شده است. در محاسبه این زیرشاخص‌ها، از معیارهای کیفی و کمی استفاده شده است. اندازه‌گیری شاخص‌های کیفی، بر اساس مقیاس فاصله‌ای است و دامنه ۱ تا ۷ را شامل می‌شود.

جدول (۱): زیر شاخص‌ها، شاخص‌های ترکیبی و عوامل شاخص رقابت‌پذیری جهانی

برخوردراری از نوآوری		برخوردراری از کارایی		برخوردراری از نیازهای اساسی	
عملیات تجاری	11	آموزش و تحصیلات تکمیلی	5	نهاده‌ها	1
میزان عرضه‌کنندگان داخلی	11.1	نرخ ثبت‌نام آموزش متوسطه	5.1	حق مالکیت	1.1
کیفیت عرضه‌کنندگان داخلی	11.2	کیفیت نظام آموزشی	5.2	حمایت از مالکیت معنوی	1.2
مزایای ناشی از تمرکز جغرافیایی فعالیت‌ها	11.3	نرخ ثبت‌نام دانشگاه	5.3	انحراف منابع عمومی	1.3
مزیت رقابت	11.4	کیفیت آموزش علوم مرتبط با ریاضی	5.4	اعتماد عمومی به سیاستمداران	1.4
پهنای زنجیره ارزش (در صادرات)	11.5	کیفیت مدارس بازرگانی و مدیریت	5.5	فساد مالی	1.5
مدیریت بر توزیع بین‌المللی	11.6	دسترسی به اینترنت در مدارس	5.6	استقلال قضایی	1.6
پیشرفته بودن فرایند تولید	11.7	دسترسی محلی به پژوهش‌ها و خدمات آموزشی	5.7	تبعیض در تصمیم‌های اداری	1.7
وسعت بازاریابی	11.8	میزان آموزش کارمندان	5.8	هزینه بیهوده دولتی	1.8
تمایل به تفویض اختیار در مدیران	11.9	کارایی بازار کالا	6	فشار ناشی از مقررات دولتی	1.9
نوآوری	12	درجه رقابت داخلی	6.1	کارایی قانون در رفع مشاجره‌ها	1.10
ظرفیت نوآوری	12.1	میزان نفوذ بازار	6.2	کارایی چارچوب قانون در مقررات چالش برانگیز	1.11
کیفیت نهادهای پژوهشی	12.2	اثر گذاری سیاست‌های ضدانحصاری	6.3	شفافیت سیاست‌های دولتی	1.12
شرکت‌ها D&R هزینه‌های	12.3	گستره و اثرگذاری مالیات‌ها	6.4	هزینه‌های ناشی از تروریسم	1.13
همکاری دانشگاه و صنعت	12.4	نرخ مالیات	6.5	هزینه‌های ناشی از خشونت	1.14
دسترسی بدنه دولت به تولیدات پیشرفته	12.5	میزان فرایندهای لازم برای شروع یک فعالیت	6.6	جنایت‌های سازماندهی شده	1.15
دسترسی به مهندسان و دانشمندان	12.6	زمان لازم برای شروع بک فعالیت	6.7	میزان اعتماد به خدمات امنیت	1.16
سرانه حق اختراع	12.7	هزینه‌های اعمال سیاست‌های کشاورزی	6.8	رفتار اخلاقی بنگاه‌ها	1.17
		میزان موانع تجاری	6.9	توان گزارش‌دهی	1.18
		تعرفه‌های تجاری	6.10	کارایی مدیران شرکت‌ها	1.19
		میزان مالکیت خارجی	6.11	حمایت از منافع سهامداران کوچک	1.20
		اثر قوانین بر سرمایه‌گذاری خارجی	6.12	قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران	1.21
		میزان بورورکراسی گمرکی	6.13	زیرساخت‌ها	2
		درجه تشخیص مشتریان	6.14	کیفیت کلی زیرساخت‌ها	2.1
		اغوای خریدار	6.15	کیفیت جاده‌ها	2.2
		کارایی بازار کار	7	کیفیت راه‌آهن	2.3
		رابطه کارگر و کارفرما	7.1	کیفیت بنادر	2.4
		انعطاف دستمزدها	7.2	کیفیت ناوگان هوایی	2.5

ادامه جدول (۱): زیر شاخص‌ها، شاخص‌های ترکیبی و عوامل شاخص رقابت‌پذیری جهانی

کیفیت ناوگان هوایی	7.2	انعطاف دستمزدها	2.5
کیلومتر صندل در حمل و نقل هوایی	7.3	میزان مشکل بودن استخدام	2.6
کیفیت عرضه برق	7.4	رویه‌های استخدام و اخراج کارگر	2.7
خط تلفن ثابت	7.5	هزینه‌های بیکاری	2.8
مشترکین تلفن همراه	7.6	پرداخت و بهره‌وری	2.9
اقتصاد کلان	7.7	اتکاء به میریت حرفه‌ای	3
تراز بودجه دولتی	7.8	فرار مغزها	3.1
نرخ پس‌انداز ملی	7.9	مشارکت زنان به عنوان نیروی کار	3.2
تورم	8	توسعه بازار مالی	3.3
حاشیه بهره	8.1	دسترسی به خدمات مالی	3.4
بدهی دولت	8.2	توانایی مدیریت خدمات مالی	3.5
رتبه اعتباری کشور	8.3	تأمین مالی از طریق سهام داخلی	3.6
بهداشت و آموزش اولیه	8.4	سهولت دسترسی به وام	4
هزینه‌های ناشی از بیماری مالاریا	8.5	دسترسی به سرمایه‌های پرخطر	4.1
میزان شیوع بیماری مالاریا	8.6	محدودیت‌های جریان سرمایه	4.2
هزینه‌های ناشی از بیماری سل	8.7	استقلال و قدرت بانک‌ها	4.3
میزان شیوع بیماری سل	8.8	تنظیم معاملات اوراق بهادار	4.4
هزینه‌های ناشی از بیماری ایدز	8.9	مشروع بودن قانون	4.5
میزان شیوع بیماری ایدز	9	آمادگی فناوری	4.6
مرگ و میر کودکان	9.1	دسترسی به فناوری روز	4.7
امید به زندگی	9.2	جذب فناوری در سطح بنگاه	4.8
کیفیت آموزش ابتدایی	9.3	سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری	4.9
نرخ ثبت نام آموزش ابتدایی	9.4	کاربران اینترنتی	4.10
	9.5	پهنای باند اینترنت	
	9.6	پرداخت براس اشتراک اینترنت	
	10	اندازه بازار	
	10.1	اندازه بازار داخلی	
	10.2	اندازه بازار خارجی	

منبع: گزارش رقابت‌پذیری جهانی، ۲۰۱۰-۲۰۱۱

موقعیت رقابت‌پذیری ایران بر اساس شاخص GCI

در گزارش رقابت‌پذیری جهانی، موقعیت رقابت‌پذیری ۱۳۹ کشور جهان بر اساس شاخص‌های مذکور در بخش قبلی بیان شده است. همان طور که قبلاً بیان شد، ایران جزء کشورهای است که در سال ۲۰۱۰ در فهرست کشورهای گزارش مذکور قرار گرفته است. علاوه بر ایران، شاخص رقابت‌پذیری بسیاری از کشورهای منطقه نیز در این گزارش بیان شده است. همین کار، فرصتی مناسبی را به وجود می‌آورد که با توجه به تأکیدهای انجام شده در سند چشم‌انداز برای اقتصاد ایران درباره وضعیت کسب جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری، موقعیت اقتصاد ایران نه تنها در بین کشورهای جهان، بلکه در میان کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا قابل بررسی باشد.

در جدول (۲)، رتبه و امتیاز رقابت‌پذیری هجده کشور منطقه جنوب غرب آسیا بر اساس شاخص GCI و به تفکیک عوامل سه‌گانه بیان شده است. همان طور که در جدول مشاهده می‌شود، ایران در بین ۱۳۹ کشور جهان، رتبه ۶۹ را دارد و در بین ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا، رتبه ۱۰ را کسب کرده است.

کشور قطر با رتبه ۱۷ در دنیا، رتبه نخست را در جدول (۲) دارد و کشور پاکستان با رتبه ۱۲۳ در دنیا، آخرین کشور در این جدول است. به منظور دقت بیشتر، در جدول (۳) شاخص GCI به تفکیک عوامل سه‌گانه (برخورداوری از نیازهای اساسی، کارایی و نوآوری) بیان شده است. نکته حائز اهمیت در جدول مذکور، رتبه ۹ ایران در عامل نیازهای اساسی و رتبه ۱۳ در حوزه کارایی و نوآوری است. رتبه‌های مذکور نشان می‌دهد که رقابت‌پذیری ایران، در خصوص برخورداری از منابع طبیعی، زیرساخت‌ها، نهادها، بهداشت و آموزش اولیه حاصل شده است و شاخص‌های مرتبط با کارایی و نوآوری، در سطح پایین قرار دارند که بیانگر عدم استفاده صحیح از منابع و عوامل تولید است. نگاهی به جایگاه ترکیه نیز نشان می‌دهد که با وجود درجه کم برخورداری از نیازهای اساسی، کشور مذکور توانسته است با استفاده صحیح از منابع خود و ارتقای کارایی، رتبه رقابت‌پذیری بالاتری را نسبت به ایران کسب کند. وضعیت کشوریهایی مانند لبنان و پاکستان نیز کمابیش مشابه ترکیه بوده است.

به طوری که رتبه کشورهای مذکور در عامل برخورداری از نیازهای اساسی، کم و در دو عامل دیگر، یعنی کارایی و نوآوری بالا است. وضعیت کشوریهایی مانند سوریه و تاجیکستان نیز مشابه با ایران بوده است.

بر اساس تعاریف بیان شده درباره مزیت و طبقه‌بندی آنها، بالا بودن امتیاز عامل نوآوری به امتیاز

عوامل حوزه کارایی و نیازهای اساسی در هر کشوری به منزله توانایی آن کشور در ایجاد مزیت رقابتی و استفاده مطلوب از زیرساخت‌ها و نهادهای موجود است. نگاهی به شاخص‌های کارایی که در قسمت قبل بیان شد، نشان می‌دهد که در شاخص‌های مذکور به سیاست‌های مناسب در زمینه بازار کار، کالا و سرمایه توجه شده است. به عبارت دیگر، مطلوب بودن درجه کارایی در موفقیت سیاست‌های مذکور و ایجاد فضای مناسب به منظور تشویق بنگاه‌ها برای فعالیت و تولید حاصل می‌شود. بر این اساس، به منظور بررسی بیشتر درباره میزان استفاده کارا از منابع موجود که در عامل نیازهای اساسی جلوه می‌کند، در جدول (۴) دو نسبت ۱- مجموع امتیاز کسب شده در عامل کارایی و نوآوری بر امتیاز کسب شده در عامل نیازها، ۲- امتیاز نوآوری بر امتیاز کارایی برای هر کشور محاسبه و نسبت به کشورهای مورد بررسی، نرمال و بیان شده است. همان طور که ملاحظه می‌شود، رتبه ایران بر اساس هر دو نسبت کم بوده و کشورهای پاکستان، مصر، ترکیه و عربستان در نسبت اول و پاکستان، تاجیکستان، مصر، عربستان، قطر، امارات متحده عربی در نسبت دوم دارای وضعیت بهتری است.

در جدول (۵)، رتبه‌بندی کشورهای منطقه بر اساس شاخص‌های ترکیبی عامل نیازهای اساسی بیان شده است که نهادها، زیرساخت‌ها، ثبات محیط کلان اقتصادی و بهداشت و آموزش اولیه را شامل می‌شود. همان طور که در جدول مشاهده می‌شود، رتبه ایران در شاخص‌های مذکور به ترتیب ۱۲، ۱۰، ۹، ۵ است. لیکن نکته حائز اهمیت در خصوص این شاخص‌ها میزان همبستگی آنها با محور کارایی است. برای این منظور ماتریس ضرایب همبستگی بین عناصر عامل نیازهای اساسی و کارایی و نوآوری در جدول (۶) بیان شده است. همان طور که ملاحظه می‌شود، شاخص ترکیبی آموزش و بهداشت اولیه ارتباط کمی با دو عامل یادشده دارد، اما سه شاخص ترکیبی دیگر و به ویژه شاخص ترکیبی زیرساخت‌ها با عامل کارایی و شاخص ترکیبی نهادها با عامل نوآوری همبستگی بالایی دارند. این یافته به پرسش ما درباره اینکه چرا ایران با وجود برخورداری فراوان از نیازها، در عامل کارایی و نوآوری ضعیف است، پاسخ می‌دهد، زیرا ایران از آن قسمت از عامل نیازهای اساسی (آموزش و بهداشت اولیه) برخوردار است که ارتباط ضعیفی با عامل کارایی و نوآوری دارند.

موضوع دیگر، ارتباط قوی بین عامل کارایی و نوآوری است (با ضریب همبستگی ۹۲٪) که نشان می‌دهد نوآوری حاصل ارتقای کارایی است. به همین دلیل، می‌توان گفت که کم بودن امتیاز کارایی در ایران، موجب کاهش امتیاز در نوآوری نیز شده است.

جدول (۲): رتبه و امتیاز رقابت‌پذیری در دنیا و در منطقه بر اساس شاخص GCI در سال ۲۰۱۰

رتبه در منطقه	رتبه در جهان	امتیاز	کشور
1	17	5.1	قطر
2	21	4.95	عربستان سعودی
3	25	4.89	امارات متحده عربی
4	34	4.61	عمان
5	35	4.59	کویت
6	37	5.54	بحرین
7	57	4.29	آذربایجان
8	61	4.25	ترکیه
9	65	4.21	اردن
10	69	4.14	ایران
11	72	4.12	قزاقستان
12	81	4	مصر
13	92	3.89	لبنان
14	97	3.78	سوریه
15	98	3.76	ارمنستان
16	116	3.53	تاجیکستان
17	121	3.49	قبرقیزستان
18	123	3.48	پاکستان

منبع: گزارش رقابت‌پذیری جهانی، ۲۰۱۰-۲۰۱۱

جدول (۳): رتبه و امتیاز رقابت‌پذیری در دنیا و در منطقه به تفکیک عوامل سه‌گانه در سال ۲۰۱۰

نوآوری				کارایی				نیازهای اساسی			
رتبه در منطقه	رتبه در جهان	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	رتبه در جهان	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	رتبه در جهان	امتیاز	کشور
1	23	4.48	قطر	1	21	4.82	امارات متحده عربی	1	8	5.82	امارات متحده عربی
2	26	4.41	عربستان سعودی	2	26	4.68	قطر	2	13	5.73	قطر
3	27	4.37	امارات متحده عربی	3	27	4.67	عربستان سعودی	3	21	5.48	بحرین
4	47	3.87	عمان	4	33	4.54	بحرین	4	24	5.41	عمان
5	55	3.67	بحرین	5	48	4.3	عمان	5	28	5.32	عربستان سعودی
6	57	3.63	ترکیه	6	55	4.18	ترکیه	6	36	5.16	کویت
7	60	3.57	کویت	7	68	4.03	کویت	7	57	4.67	اردن
8	65	3.5	اردن	8	70	4	لبنان	8	58	4.67	آذربایجان
9	66	3.5	آذربایجان	9	71	4	قزاقستان	9	63	4.58	ایران
10	68	3.48	مصر	10	73	3.98	اردن	10	68	4.49	ترکیه

ادامه جدول (۳): رتبه و امتیاز رقابت پذیری در دنیا و در منطقه به تفکیک عوامل سه گانه در سال ۲۰۱۰

نوآوری				کارایی				نیازهای اساسی			
رتبه در منطقه	رتبه در جهان	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	رتبه درجهان	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	رتبه درجهان	امتیاز	کشور
10	68	3.48	مصر	10	73	3.98	اردن	10	68	4.49	ترکیه
11	74	3.41	لبنان	11	75	3.97	آذربایجان	11	69	4.48	قزاقستان
12	76	3.38	پاکستان	12	82	3.85	مصر	12	83	4.28	سوریه
13	82	3.34	ایران	13	90	3.76	ایران	13	89	4.19	مصر
14	102	3.14	قزاقستان	14	95	3.66	پاکستان	14	94	4.14	ارمنستان
15	114	2.98	ارمنستان	15	106	3.51	ارمنستان	15	106	3.87	لبنان
16	115	2.97	سوریه	16	111	3.44	قبرقیزستان	16	112	3.74	تاجیکستان
17	118	2.96	تاجیکستان	17	117	3.38	سوریه	17	120	3.59	قبرقیزستان
22	137	2.58	قبرقیزستان	18	123	3.25	تاجیکستان	18	132	3.39	پاکستان

منبع: گزارش رقابت پذیری جهانی، ۲۰۱۰-۲۰۱۱

جدول (۴): نسبت امتیاز در عوامل سه گانه رقابت پذیری

کشور	نسب مجموع امتیاز کارایی و نوآوری به امتیاز برخورداری	نسب امتیاز نوآوری به امتیاز کارایی
امارات متحده عربی	-0.4	0.6
قطر	-0.3	1.5
بحرین	-0.9	-1.3
عمان	-0.9	0.4
عربستان سعودی	0.4	1.3
کویت	-1.1	0.2
اردن	-0.3	0.1
آذربایجان	-0.3	0.1
ایران	-0.6	0.2
ترکیه	0.6	-0.1
قزاقستان	-0.3	-1.7
سوریه	-1.0	0.0
مصر	0.7	0.5
ارمنستان	-0.5	-0.5
لبنان	1.8	-0.5
تاجیکستان	0.1	0.7
قبرقیزستان	0.2	-2.4
پاکستان	2.8	0.9

جدول (۵): رتبه‌بندی کشورهای منطقه بر اساس شاخص‌های ترکیبی عامل برخورداری از نیازها

بهداشت و آموزش اولیه			ثبات کلان اقتصادی			زیرساخت‌ها			نهاده‌ها		
رتبه در منطقه	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	امتیاز	کشور
1	6.43	قطر	1	6.42	کویت	1	6.26	امارات متحده عربی	1	5.55	قطر
2	6.17	بحرین	2	6.11	عمان	2	5.24	قطر	2	5.37	عمان
3	6.14	امارات متحده عربی	3	5.71	قطر	3	5.08	بحرین	3	5.25	امارات متحده عربی
4	6.08	لبنان	4	5.65	بحرین	4	5.07	عربستان صعودی	4	5.22	عربستان صعودی
5	5.89	ایران	5	5.65	امارات متحده عربی	5	4.94	عمان	5	5.02	بحرین
6	5.74	سوریه	6	5.62	آذربایجان	6	4.21	ترکیه	6	4.64	اردن
7	5.73	اردن	7	5.35	عربستان صعودی	7	4.11	کویت	7	4.45	کویت
8	5.68	کویت	8	5.27	قزاقستان	8	4.11	اردن	8	4.03	مصر
9	5.65	ترکیه	9	4.69	ایران	9	3.97	مصر	9	3.86	آذربایجان
10	5.64	عربستان صعودی	10	4.75	سوریه	10	3.75	ایران	10	3.76	تاجیکستان
11	5.5	آذربایجان	11	4.47	ترکیه	11	3.69	آذربایجان	11	3.76	سوریه
12	5.48	قزاقستان	12	4.23	ارمنستان	12	3.57	قزاقستان	12	3.74	ایران
13	5.42	مصر	13	4.19	اردن	13	3.46	ارمنستان	13	3.61	ترکیه
14	5.37	ارمنستان	14	3.66	قیرقیزستان	14	2.88	سوریه	14	3.58	قزاقستان
15	5.32	تاجیکستان	15	3.58	لبنان	15	2.75	پاکستان	15	3.5	ارمنستان
16	5.22	عمان	16	3.35	مصر	16	2.63	تاجیکستان	16	3.34	پاکستان
17	5.21	قیرقیزستان	17	3.25	تاجیکستان	17	2.47	لبنان	17	3.33	لبنان
18	4.27	پاکستان	18	3.19	پاکستان	18	2.47	قیرقیزستان	18	3.01	قیرقیزستان

منبع: گزارش رقابت‌پذیری جهانی، ۲۰۱۰-۲۰۱۱

جدول (۶): ضرایب همبستگی بین شاخص‌های ترکیبی عامل نیازهای اساسی و کارایی و نوآوری

نوآوری	کارایی	بهداشت و آموزش اولیه	ثبات محیط کلان اقتصادی	زیرساخت‌ها	نهاده‌ها	ماتریس همبستگی
0.82	0.79	0.49	0.69	0.89	1.00	نهاده‌ها
0.79	0.84	0.51	0.70	1.00	0.89	زیرساخت‌ها
0.69	0.78	0.46	1.00	0.70	0.69	ثبات محیط کلان اقتصادی
0.38	0.50	1.00	0.46	0.51	0.49	بهداشت و آموزش اولیه
0.92	1.00	0.50	0.78	0.84	0.79	کارایی
1	0.92	0.38	0.69	0.79	0.82	نوآوری

منبع: یافته‌های پژوهش

بررسی قوت‌ها و ضعف‌های کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا و ایران در رقابت‌پذیری

نگاهی به اجزای تشکیل‌دهنده شاخص رقابت‌پذیری جهانی که ۱۲۱ زیرشاخص را مطابق جدول (۱) شامل می‌شود، می‌تواند ضعف‌ها و قوت‌های رقابت‌پذیری کشورهای مورد بررسی را به طور دقیق‌تر روشن کند. رتبه هجده کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیرشاخص رقابت‌پذیری، به پیوست در جدول (۹) بیان شده است. جدول (۷) که بر اساس نتایج جدول (۹) است، ضعف‌های مورد اشتراک بین کشورهای مورد بررسی را بیان می‌کند. ضعف‌های مورد اشتراک با این تعریف که اکثر کشورها (بیش از ۹ مورد از آنها) رتبه بالای ۱۰۰ در زیرشاخص‌های مورد نظر را دارند، مورد توجه قرار گرفته است. به همین ترتیب، در جدول (۸) که بر اساس نتایج جدول (۹) تدوین شده، قوت‌های رقابت‌پذیری بیان شده است. در جدول مذکور، قوت‌های مورد اشتراک، آن دسته از زیرشاخص‌ها را شامل می‌شوند که اکثر کشورهای مورد بررسی در آنها، رتبه بالای ۵۰ در بین ۱۳۹ کشور جهان دارند. همان‌طور که در جدول (۸) و (۷) مشاهده می‌شود، ضعف‌های کشورهای منطقه، در زمینه "کارایی مدیران شرکت‌ها"، "فساد مالی"، "کیفیت راه‌آهن" و "تورم" در عامل برخورداری از نیازهای اساسی است و قوت‌ها در این زمینه، "اعتماد عمومی به سیاستمداران"، "هزینه‌های ناشی از خشونت"، "ناوگان هوایی"، "ترخ‌پس‌انداز"، "حاشیه بهره" و "میزان شیوع بیماری ایدز" هستند. همچنین ضعف‌ها

در عامل کارایی، "میزان آموزش کارمندان" و "کیفیت مدارس بازرگانی و مدیریت"، "مشارکت زنان" و "هزینه‌های بیکاری"، "دسترسی به خدمات مالی" و "سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری" و "قوت‌ها" در این زمینه، "زمان لازم برای شروع یک فعالیت"، "انعطاف دستمزدها" و "مشکل بودن استخدام‌ها" است.

در زمینه نوآوری "کیفیت عرضه‌کنندگان"، "کیفیت نهاده‌های پژوهشی"، "هزینه‌های پژوهش و توسعه"، "همکاری دانشگاه و صنعت" به عنوان ضعف‌ها و "دسترسی به مهندسان و دانشمندان" قوت‌های مورد اشتراک کشورها است.

ستون آخر، جدول‌های (۷) و (۸) درباره ضعف‌ها و قوت‌های رقابت‌پذیری در ایران است، همان‌طور که ملاحظه می‌شود، در شاخص ترکیبی "نهاده‌ها" از عامل "برخورداری از نیازها"، بسیاری از زیرشاخص‌ها از جمله حمایت از "مالکیت معنوی"، "شفافیت سیاست‌گذاران"، "هزینه‌های ناشی از تروریسم"، "هزینه‌های ناشی از خشونت"، "جنایت‌های سازماندهی شده"، "کارایی مدیران شرکت‌ها" به عنوان نقاط ضعف قابل بیان هستند، اما نکته جالب توجه در خصوص برخی از زیرشاخص‌هایی است که در سایر کشورهای مورد بررسی، به عنوان قوت بیان شده است. "هزینه‌های ناشی از خشونت" و "جنایت‌های سازماندهی شده" از این قبیل شاخص‌ها هستند. "کیفیت ناوگان هوایی" و "تورم" از ضعف‌های دیگر رقابت‌پذیری ایران در زمینه برخورداری از نیازهای اساسی هستند.

همان‌طور که قبلاً بیان شد، ایران به لحاظ عامل کارایی، رتبه پایینی دارد و کم بودن رتبه ایران در بسیاری از زیرشاخص‌های عامل کارایی نیز بر این موضوع تأکید دارد. از مهم‌ترین آنها که تا حدودی بر بقیه زیرشاخص‌ها نیز تأثیر می‌گذارند، "میزان رقابت داخلی" و "دسترسی به خدمات مالی"، "محدودیت‌های جریان سرمایه"، "رابطه کارگر و کارفرما"، "انعطاف‌پذیری دستمزدها"، "سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری"، "کیفیت عرضه‌کنندگان داخلی"، "مزیت رقابت" و "هزینه‌های R&D شرکت‌ها" هستند. قوت‌های بحث رقابت‌پذیری در ایران نیز "اعتماد عمومی به سیاستمداران"، "تبعیض در تصمیم‌های اداری"، "تراز بودجه دولتی"، "نرخ پس‌انداز ملی" و "کیفیت آموزش علوم"، "اندازه بازار داخلی و خارجی"، "کنترل بر توزیع بین‌المللی"، "دسترسی به مهندسان و دانشمندان" هستند.

جدول (۷): جنبه‌های ضعیف رقابت‌پذیری کشورها در منطقه جنوب غرب آسیا و ایران

عوامل	شاخص‌های ترکیبی	ابعاد ضعیف رقابت‌پذیری مورد اشتراک هجده کشور منطقه جنوب غرب آسیا	ابعاد ضعیف رقابت‌پذیری در ایران
الف- میزان برخورداری از نیازهای اساسی	۱- نهاده‌ها	"کارایی مدیران شرکت‌ها" و "فساد مالی"	حمایت از مالکیت معنوی، کارایی چارچوب قانون در مقررات چالش برانگیز، شفافیت سیاست‌گذاران، هزینه‌های ناشی از تروریسم، هزینه‌های ناشی از خشونت، جنایت‌های سازماندهی شده، توان ارزیابی استاندارد، کارایی مدیران شرکت‌ها، قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران
	۲- زیرساخت‌ها	"کیفیت راه‌آهن"	کیفیت ناوگان هوایی
	۳- محیط کلان اقتصاد	"تورم"	تورم
	۴- بهداشت و آموزش اولیه	"هزینه‌های ناشی از شیوع بیماری مالاریا و درجه شیوع آن"	
ب- میزان کارایی	۱- آموزش و تحصیلات تکمیلی	"میزان آموزش کارمندان" و "کیفیت مدارس مدیریت و بازرگانی"	نرخ ثبت‌نام دانشگاه، دسترسی به اینترنت در مدارس، میزان آموزش کارمندان
	۲- کارایی بازار کالا		درجه رقابت داخلی، میزان موانع تجاری، تعرفه‌های تجاری، میزان مالکیت خارجی، اثر قوانین بر سرمایه‌گذاری خارجی، میزان بوروکراسی گمرکی، درجه تشخیص مشتریان
	۳- کارایی بازار کار	"مشارکت زنان" و "هزینه‌های بیکاری"	رابطه کارگر و کارفرما، انعطاف دستمزدها، هزینه‌های بیکاری، پرداخت و بهره‌وری، اتکاء به میریت حرفه‌ای، فرار مغزها، مشارکت زنان
	۴- توسعه بازار مالی	"دسترسی به خدمات مالی"	دسترسی به خدمات مالی، اطمینان از عرضه خدمات مالی در قیمت‌های متعارف، سهولت دسترسی به وام، دسترسی به سرمایه‌های پرخطر، محدودیت‌های جریان سرمایه، استقلال و قدرت بانک‌ها
	۵- آمادگی فناوری	"سرمایه‌های خارجی انتقال فناوری و"	دسترسی به فناوری روز، جذب فناوری در سطح نگاه، سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری، پهنای باند اینترنت
	۶- اندازه بازار		
ج- میزان نوآوری	۱- عملیات تجاری پیشرفته	"کیفیت عرضه‌کنندگان"	کیفیت عرضه‌کنندگان داخلی، مزیت رقابت، وسعت بازاریابی، تمایل به تفویض اختیار در مدیران
	۲- نوآوری	"کیفیت نهاده‌های پژوهشی"، "هزینه‌های پژوهش و توسعه"، "همکاری دانشگاه و صنعت"	هزینه‌های D&R شرکت‌ها

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول (۸): قوت‌های رقابت‌پذیری کشورها در منطقه جنوب غرب آسیا و ایران

عوامل	شاخص‌های ترکیبی	نقاط قوت رقابت‌پذیری مورد اشتراک ۱۸ کشور	قوت‌های رقابت‌پذیری در ایران
الف- میزان برخورداری از نیازهای اساسی	۱- نهاده‌ها	اعتماد عمومی به سیاستمداران و هزینه‌های ناشی از خشونت	اعتماد عمومی به سیاستمداران، تبعیض در تصمیم‌های اداری
	۲- زیرساخت‌ها	ناوگان هوایی	خط تلفن ثابت
	۳- محیط کلان اقتصاد	نرخ پس‌انداز و حاشیه بهره	تراز بودجه دولتی، نرخ پس‌انداز ملی، حاشیه بهره، بدهی دولت
	۴- بهداشت و آموزش اولیه	درجه شیوع بیماری آیدز	نرخ ثبت‌نام آموزش ابتدایی، درجه شیوع بیماری سل
ب- میزان کارایی	۱- آموزش و تحصیلات تکمیلی		کیفیت آموزش علوم مرتبط با ریاضی
	۲- کارایی بازار کالا	زمان لازم برای شروع یک فعالیت	زمان لازم برای شروع یک فعالیت
	۳- کارایی بازار کار	انعطاف دستمزدها و مشکل بودن استخدام	
	۴- توسعه بازار مالی		
	۵- آمادگی فنی		
	۶- اندازه بازار		اندازه بازار داخلی و خارجی
ج- میزان نوآوری	۱- عملیات تجاری پیشرفته		کنترل بر توزیع بین‌المللی
	۲- نوآوری	دسترس به مهندسان و دانشمندان	دسترس به مهندسان و دانشمندان

منبع: یافته‌های پژوهش

بررسی و بیان راهکارهایی برای ارتقای رقابت‌پذیری ایران

همان‌طور که در بخش‌های قبلی بر اساس جدول‌های (۳) و (۴) بیان شد، رتبه کم رقابت‌پذیری در ایران بیشتر با عوامل کارایی و نوآوری مربوط است. همچنین عامل کارایی و نوآوری، تحت تأثیر شاخص‌هایی از عامل نیازهای اساسی است که ایران در شاخص‌های مذکور از رتبه و امتیاز کمتری برخوردار است. عوامل نهادی و زیرساخت‌ها، از این قبیل شاخص‌ها هستند. همان‌طور که در جدول‌های (۷) و (۸) نیز مشاهده می‌شود، ابعاد ضعیف رقابت‌پذیری در ایران، نسبت به سایر کشورهای مورد بررسی، بیشتر در حوزه شاخص ترکیبی نهادها و عامل کارایی است.

در بخش گذشته، شاخص رقابت‌پذیری جهانی، به تفکیک ۱۲۱ زیرشاخص، برای هجده کشور منطقه و از جمله ایران بررسی شد و قوت‌ها و ضعف‌های رقابت‌پذیری، برای کشورهای منطقه و ایران مشخص گردید. زیرشاخص‌های بیان شده در جدول‌های (۷) و (۸) نشان می‌دهند که بسیاری از

شاخص‌هایی که مجمع جهانی اقتصاد تعیین کرده است، از یک جنس و در یک سطح نیستند و گاهی به یکدیگر وابسته هستند. همچنین در حالی که بسیاری از آنها با اجرای سیاست‌ها مرتبط هستند، برخی از این زیرشاخص‌ها، اصلاح قوانین و سیاست‌ها را یادآور می‌شوند. برای مثال، زیرشاخص "تورم" و زیرشاخص "در دسترس بودن اینترنت برای مدارس" از یک سطح نیستند و اصلاح آنها به لحاظ کمی، آثار کاملاً متفاوتی را بر رقابت‌پذیری خواهد گذاشت یا زیرشاخص‌های "درجه رقابت داخلی" و "موانع تجاری"، علت و معلول هم هستند، به طوری که رفع موانع تجاری، بر افزایش میزان رقابت نیز تأثیر می‌گذارد. از این رو، بررسی زیرشاخص‌ها، شاخص رقابت‌پذیری جهانی و تأکید بر قوت‌ها و ضعف‌های رقابت‌پذیری، بدون توجه به پژوهش‌های انجام شده درباره عوامل مؤثر بر رقابت‌پذیری در سطح کلان، موجب بیان راهکارهایی متضاد می‌گردد، از این رو، در این قسمت، ابتدا عوامل مؤثر بر رقابت‌پذیری از دیدگاه کلان مورد بررسی قرار می‌گیرند.

در خصوص متغیرهای کلان مؤثر بر رقابت‌پذیری در ایران، پژوهش‌های متعددی انجام شده است^۱ که بر اساس این پژوهش‌ها، در مجموع عوامل کلان را که آثار بیشتری بر قدرت رقابتی بنگاه دارند، می‌توان در چهارگروه زیر قرار داد:

الف- مؤلفه‌های حوزه سیاست‌های ارزی، پولی، مالی و بیمه‌ای

مؤلفه‌های این حوزه، نرخ ارز، نرخ سود بانکی، مالیات، یارانه‌ها، وضعیت بازار سرمایه و تورم را شامل می‌شود.

ب- مؤلفه‌های مبتنی بر نوآوری و فناوری، منابع R&D

مؤلفه‌های این حوزه، استقرار نظام نوآوری، خوشه‌های تولیدی و خدماتی، مخارج مالی دولت و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی هستند.

ج- مؤلفه‌های نهادی با تأکید بر قوانین

مؤلفه‌های این حوزه، قوانین تسهیل‌کننده فعالیت بخش خصوصی، قوانین مرتبط با ICT، قانون تجارت، قاچاق و فساد را شامل می‌شوند.

د- مؤلفه‌های حوزه تجارت بین‌الملل

مؤلفه‌های این حوزه، عضویت در موافقت‌نامه‌های تجاری منطقه‌ای، عضویت در سازمان جهانی تجارت، داشتن سهم مناسب از بازار جهانی محصولات عمده و سیاست تجاری را می‌شود. نگاهی به قوت و ضعف رقابت‌پذیری در عامل بر خورداری از نیازهای اساسی در جدول (۷) و (۸) و

۱. پژوهش‌های فقیه نصیری (۱۳۸۵)، باستانی و رضایی (۱۳۸۶) و باستانی (۱۳۸۷) از این قبیل هستند.

متغیرهای کلان مؤثر بر رقابت‌پذیری، اصلاح و استفاده از ظرفیت موجود در قوانین، به منظور حمایت از مالکیت معنوی و افزایش کارایی در قوانین را خاطر نشان می‌کند. همچنین در این زمینه، توجه سیاست‌گذاران به آثار تورمی سیاست‌ها و مهار نوسان‌های آن مورد تأکید است. تخصیص منابع به برخی از زیرساخت‌ها، از جمله ناوگان هوایی و صنعت ارتباطات و اطلاعات نیز می‌تواند در توزیع کالا و خدمات و دسترسی به بازارهای غیرمحملی مفید و در رقابت‌پذیری مؤثر باشد. این موارد در طبقه‌بندی پارامترهای کلان مؤثر بر رقابت‌پذیری نیز به وضوح وجود دارد، لیکن همان طور که در بخش قبلی مشاهده گردید، بسیاری از کشورهای مورد بررسی نیز در موارد مذکور ضعف دارند.

در عامل کارایی توجه به آموزش، افزایش درجه رقابت با اعمال سیاست‌های رقابتی و حرکت به سمت تجارت آزاد که بر کاهش حمایت‌های در برخی صنایع تأکید دارد، مورد توجه است. همچنین بند سوم و چهارم از عامل کارایی در جدول (۷) و (۸)، اصلاح در قوانین و رویه‌های موجود در بازار کار و توسعه و تعمیق بازارهای مالی و سرمایه را خاطر نشان می‌سازد. بسترسازی در آماده کردن بنگاه‌ها به منظور انتقال و پذیرش فناوری، یکی دیگر از ضعف‌های رقابت‌پذیری کشور است. در پژوهش‌های بسیاری از جمله اساکسون^۱ (۲۰۰۷: ۱۳) بر تأثیر سرمایه‌گذاری خارجی در انتقال و جذب فناوری تأکید شده است و همان طور که مشاهده می‌شود، ایران در زیرشاخص سرمایه‌گذاری خارجی، موقعیت ضعیفی دارد. از این رو، هموارسازی راه برای ورود سرمایه‌های خارجی، می‌تواند یکی از موارد تحقق رقابت‌پذیری محسوب شود.

نکته اساسی درباره ضعف‌های مربوط به عامل کارایی، تعداد کمتر ضعف‌های مورد اشتراک سایر کشورها در این عامل نسبت به ایران است که این موضوع، با عنایت به تأکید سند چشم‌انداز بر کسب موقعیت برتر اقتصاد ایران در بین کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا و تأثیر عامل کارایی بر نوآوری و به عبارتی اهمیت کارایی در شاخص رقابت‌پذیری، اجرای سیاست‌های مرتبط با ارتقاء کارایی را در اولویت قرار می‌دهد.

بر اساس مفهوم مزیت رقابتی و با توجه به همبستگی بین عوامل رقابت‌پذیری که در بخش‌های قبل بیان شد، رفع ضعف‌های مربوط به عامل کارایی و برخورداری از نیازها، محیطی را فراهم می‌کند که در آن، جنبه‌های رقابت‌پذیری مرتبط با عامل نوآوری نیز تقویت شوند.

نتیجه‌گیری

سازمان‌ها و پژوهشگران مختلف، به بررسی و سنجش مفهوم رقابت‌پذیری در نظریه‌های مزیت و به ویژه مزیت رقابتی در جنبه‌های خرد و کلان پرداخته‌اند. مجمع جهانی اقتصاد، رقابت‌پذیری را توانایی اقتصاد ملی در رشد پایدار و حفظ استاندارد زندگی تعریف کرده است.

تدوین شاخص برای رقابت‌پذیری بر اساس دیدگاه فوق، توسط مجمع جهانی اقتصاد در قالب سه عامل برخورداری از نیازهای اساسی، کارایی و نوآوری، فرصتی را برای بررسی موقعیت ایران در جهان و بین کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا (مورد نظر چشم‌انداز بیست ساله) فراهم می‌کند.

ارقام بیان شده بر اساس شاخص مذکور نشان می‌دهند که با وجود بالا بودن امتیاز برخورداری از نیازهای اساسی در سال ۲۰۱۰، شاخص‌های مرتبط با کارایی و نوآوری در ایران، امتیاز کمی دارند که با عنایت به عناصر ترکیبی عوامل و مفهوم مزیت رقابتی، بر کم‌رنگ بودن مزیت رقابتی در ایران تأکید دارد.

تحلیل رابطه بین شاخص‌های ترکیبی عامل برخورداری از نیازهای اساسی با عوامل کارایی و نوآوری نشان می‌دهد با وجود اینکه، امتیاز برخورداری از نیازهای اساسی برای ایران، نسبت به کشورهای مورد بررسی زیاد است، ایران از برخی نیازهای اساسی (از جمله آموزش اولیه و بهداشت و درمان) برخوردار است که تأثیر کمتری بر عامل کارایی و نوآوری دارند.

از مهمترین ضعف‌های ایران در خصوص رقابت‌پذیری که تا حدودی بر بقیه شاخص‌ها نیز تأثیر گذاشته‌اند، "درجه رقابت داخلی" و "دسترسی به خدمات مالی"، "محدودیت‌های جریان سرمایه"، "رابطه کارگر و کارفرما"، "انعطاف دستمزدها"، "سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری"، "کیفیت عرضه‌کنندگان داخلی"، "مزیت رقابتی" و "هزینه‌های R&D شرکت‌ها" هستند. "اعتماد عمومی به سیاستمداران، تبعیض در تصمیم‌های اداری"، "تراز بودجه دولتی"، "نرخ پس‌انداز ملی" و "کیفیت آموزش علوم"، "اندازه بازار داخلی و خارجی"، "کنترل بر توزیع بین‌المللی" و "دسترسی به مهندسان و دانشمندان" نیز از قوت‌های بحث رقابت‌پذیری در ایران هستند.

موارد ذیل به بررسی قوت‌ها و ضعف‌های رقابت‌پذیری کشورهای منطقه و ایران و نگاهی به طبقه‌بندی‌های انجام شده در خصوص متغیرهای کلان مؤثر بر رقابت‌پذیری، در خصوص ارتقاء رقابت‌پذیری مورد تأکید قرار می‌دهد.

در عامل برخورداری از نیازهای اساسی

- استفاده از ظرفیت‌های موجود قوانین و اصلاح آنها در حوزه حمایت از مالکیت معنوی و

سرمایه‌گذاری خارجی

- افزایش نظارت و توان ارزیابی و اصلاح استانداردهای موجود
- ارتقای کمی و کیفی زیرساخت‌های حمل و نقل و صنعت ICT
- توجه به آثار تورمی سیاست‌ها

در عامل کارایی

- کارا نمودن سیاست‌های حمایتی و رقابتی که به افزایش درجه رقابت، حرکت به سمت تجارت آزاد، انتقال سرمایه و فناوری با هدف ارتقای کارایی و بهروری کمک می‌کند.
- اصلاح قانون کار و توسعه بازار مالی

منابع

الف) فارسی

- پژویان، جمشید و فقیه‌نصیری، مرجان (۱۳۸۸). اثر رقابت‌مندی بر رشد اقتصادی با رویکرد الگوی رشد درونزا. *پژوهش‌های اقتصادی ایران*، ۱۳(۳۸): صص ۹۷-۱۳۲
- توتونچیان، ایرج و مهرنوش، مینا (۱۳۸۸). رقابت‌پذیری دانش‌محور در ایران. *پژوهش‌های اقتصادی*، ۱۹(۱).
- حسینی، سید شمس‌الدین و ملک محمدی، مریم (۱۳۸۶). سنجش مزیت نسبی و رقابتی صنعت چرم ایران در بازار جهانی. *پژوهش‌های بازرگانی*، ۴۴. صص ۲۶۵-۲۳۵
- خدادادکاشی، فرهاد (۱۳۸۸). دیدگاه‌های مختلف در مورد مفهوم و نظریه رقابت و تطبیق آن با وضعیت رقابت در بخش صنعت ایران. *پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، ۷۱(۵۱): صص ۴۰-۲۵
- نورث، داگلاس (۱۳۸۵). *نهادها و تغییرات نهادی*. ترجمه محمدرضا معینی. تهران: انتشارات سازمان و برنامه و بودجه.
- نورث، داگلاس (۱۳۷۹). *ساختار و دگرگونی در تاریخ اقتصادی*. ترجمه غلامرضا آزاد (ارمکی). تهران: نشر نی.
- فقیه‌نصیری، مرجان و باستانی، علیرضا (۱۳۸۸). *موانع رقابت‌پذیری بنگاه‌ها در ایران (با تأکید بر متغیرهای پیرامونی بنگاه)*. دفتر مطالعات اقتصادی معاونت برنامه‌ریزی وزارت بازرگانی.

(ب) انگلیسی

- Bowen, H. & Moesen, W. (2005). Benchmarking the Competitiveness of Nations: non-uniform Weighting and Non-Economic Dimensions. Vlerick Leuven Gent Working paper series 2005/2.
- Isaksoson, A. (2007). Determinants of Total factor productivity. A Literature Review. United Nations Industrial Development organization (UNIDO).
- International Institute of Management Development (2003). World Competitiveness Yearbook.
- Kaderabkova, A. (2005). The Lisbon Strategy Challenges to the Czech Republic Human Resources. European Journal of Education, 40(3).pp323-336
- Krugman, P. & Summers, L. (1988). US competitiveness: beyond the trade deficit. Science, 241(15).pp 299-307
- OECD. (1996). Industrial Competitiveness. Paris.
- Porter, Michael. E. (1990). The Competitive Advantage of Nation.
- Sala-I-Martin, Xavier, Executive Summary. The Competitiveness Report. World Economic Forum.
- Ulengin, Fusun., Ulengin, B. & Onsel, S. (2002). A power-based measurement approach to specify Macroeconomic Competitiveness of Countries. Socioeconomic planning Sciences, 36, pp 203-226.
- World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2007-2010.

جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیر شاخص، شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI) سال ۲۰۱۰

رتبه	عامل و شاخص / کشور	ایران	آذربایجان	بحرین	مصر	اردن	ترکمنستان	کویت	قبرقبرستان	لبنان	عمان	پاکستان	قطر	عربستان	سوریه	تاجیکستان	ترکیه	امارات متحده عربی	ارمنستان
1	بنامها	70	90	21	56	30	112	46	132	57	24	107	25	28	62	97	83	43	98
1.1	حق مالکیت	70	90	21	56	30	112	46	132	57	24	107	25	28	62	97	83	43	98
1.2	حجاب از مالکیت عمومی	114	63	22	67	38	98	47	129	110	20	86	28	30	75	83	117	19	107
1.3	انحراف منابع عمومی	62	88	22	83	41	97	57	120	116	18	92	12	28	93	69	76	26	103
1.4	اعتماد عمومی به سیاستمداران	39	45	27	40	43	47	46	111	136	11	91	2	9	50	42	81	7	89
1.5	فساد مالی	69	101	23	64	47	93	53	132	118	22	117	17	26	116	106	76	19	104
1.6	استقلال قضایی	65	87	34	63	48	109	36	133	113	31	74	7	29	107	94	83	37	118
1.7	نیمگی در تصمیم‌های اداری	48	64	42	95	44	81	47	92	136	17	87	4	13	91	56	89	15	78
1.8	هزینه بهبود دولتی	85	59	8	51	42	55	66	113	130	4	58	3	6	73	41	96	7	54
1.9	فشار ناشی از مقررات دولتی	99	32	19	79	50	73	117	84	82	8	72	6	18	130	43	81	11	91
1.10	کارایی قانون در رفع مشاخرها	79	94	58	40	39	86	38	127	107	16	103	6	37	118	64	73	22	104
1.11	کارایی خارج‌درب قانون در مقررات چالش‌برانگیز	112	62	45	69	50	85	41	127	133	23	96	32	29	121	64	74	25	103
1.12	شفافیت سیاست‌های دولتی	124	58	43	68	55	75	118	95	104	32	115	15	40	133	101	54	35	53
1.13	هزینه‌های ناشی از نوزدرسم	119	62	87	132	65	81	50	116	136	11	138	38	57	64	6	64	43	32
1.14	هزینه‌های ناشی از جنسیت	101	46	38	97	21	72	9	100	62	2	126	3	16	1	36	86	4	31
1.15	جنسیت‌های سازماندهی شده	102	88	30	81	13	95	27	108	59	15	127	26	16	6	62	104	7	66
1.16	میزان اعتماد به خدمات امنیت	53	95	32	81	24	113	39	130	108	20	119	9	30	94	88	98	11	112
1.17	رفتار اخلاقی، بیگانه‌ها	84	67	26	59	48	87	51	135	123	23	100	28	31	80	101	79	22	118
1.18	توان گزاشی‌دهی	107	112	20	58	36	98	65	129	80	37	97	12	35	133	124	87	34	101
1.19	کارایی مدیران شرکت‌ها	101	102	24	82	81	86	114	121	96	32	115	10	26	117	135	105	45	130
1.20	حمایت از منابع سهامداران کوچک	98	107	20	46	30	116	84	136	72	12	94	33	19	56	96	97	24	131

جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیرشاخص شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI) سال ۲۰۱۰

رتبه	کشور	امارات متحده عربی	تاجیکستان	موریه	عربستان	قطر	پاکستان	ایران	لیتوان	قبرقیزستان	کویت	قزاقستان	اردن	له	بنگلادش	آذربایجان	ایران	عوامل و شاخص / کشور	رتبه
121	قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران	99	59	99	16	77	27	77	77	12	27	45	99	59	20	127	قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران	121	
2	زیرساخت‌ها	45	59	99	16	77	27	77	77	12	27	45	99	59	20	127	زیرساخت‌ها	2	
2.1	کیفیت کلی زیرساخت‌ها	11	40	93	29	39	100	21	132	101	45	74	35	68	26	63	75	کیفیت کلی زیرساخت‌ها	2.1
2.2	کیفیت جاده‌ها	6	46	102	26	41	72	10	101	118	40	124	44	75	25	70	74	کیفیت جاده‌ها	2.2
2.3	کیفیت راه‌آهن	n/a	63	51	66	n/a	55	n/a	116	60	n/a	32	98	46	n/a	34	53	کیفیت راه‌آهن	2.3
2.4	کیفیت بندر	8	72	137	117	36	27	73	33	55	139	63	64	69	13	70	84	کیفیت بندر	2.4
2.5	کیفیت ناوگان هوایی	4	44	107	126	46	16	81	41	36	132	64	95	39	20	59	130	کیفیت ناوگان هوایی	2.5
2.6	کلیمتر ستان در حمل و نقل هوایی	11	23	101	81	26	30	48	73	69	57	67	65	33	56	91	50	کلیمتر ستان در حمل و نقل هوایی	2.6
2.7	کیفیت عرضه برق	17	73	120	107	29	21	128	22	136	126	71	84	38	62	86	70	کیفیت عرضه برق	2.7
2.8	خط تلفن ثابت	64	37	59	108	73	78	65	115	92	71	97	69	54	43	79	36	خط تلفن ثابت	2.8
2.9	مشترکان تلفن همراه	1	86	96	116	5	4	107	18	123	87	61	66	68	102	3	78	مشترکان تلفن همراه	2.9
3	اقتصاد کلان																	اقتصاد کلان	3
3.1	تراز بودجه دولتی	114	11	96	123	99	53	5	91	9	137	62	2	33	107	23	43	تراز بودجه دولتی	3.1
3.2	میان‌پس‌انداز ملی	49	24	102	92	41	13	10	89	7	42	79	1	31	108	5	11	میان‌پس‌انداز ملی	3.2
3.3	تورم	78	35	101	104	64	94	2	137	82	38	106	91	110	135	69	43	تورم	3.3
3.4	حاشیه بهره	112	17	39	131	43	77	61	94	38	19	130	37	23	69	84	95	حاشیه بهره	3.4
3.5	بدهی دولت	70	101	81	71	54	37	16	82	3	135	97	6	7	106	119	64	بدهی دولت	3.5
3.6	رتبه اعتباری کشور	86	30	66	135	106	38	29	125	42	108	73	79	69	69	43	76	رتبه اعتباری کشور	3.6
4	بهبودت و آموزش اولیه																	بهبودت و آموزش اولیه	4
4.1	هرینه‌های ناشی از بیماری‌های آلزایمر	n/a	n/a	72	110	n/a	75	n/a	111	n/a	97	n/a	n/a	n/a	n/a	99	86	هرینه‌های ناشی از بیماری‌های آلزایمر	4.1
4.2	میان‌شعبه‌های بهداشتی سالاری	n/a	n/a	75	89	n/a	78	n/a	109	n/a	79	n/a	n/a	n/a	n/a	77	87	میان‌شعبه‌های بهداشتی سالاری	4.2
4.3	هرینه‌های بهداشتی سال	84	69	30	107	49	38	72	114	68	71	104	46	32	45	93	76	هرینه‌های بهداشتی سال	4.3

ادامی جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیرشاخص شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI) سال ۲۰۱۰

رتبه	عامل و شاخص کشور	ایران	آذربایجان	بحرین	مصر	اردن	قزاقستان	کویت	قبرزستان	لبنان	عمان	پاکستان	قطر	عربستان	سوریه	تاجیکستان	ترکیه	امارات متحده عربی	ارمنستان
4.4	میزان شیوع بیماری سسل	43	91	65	44	15	103	61	99	33	35	113	72	41	48	107	56	12	80
4.5	وزنه های بیماری ایدز	66	100	48	29	31	86	39	107	59	60	102	94	30	33	104	23	50	55
4.6	میزان شیوع بیماری ایدز	55	55	47	1	46	22	47	22	22	1	22	47	1	1	71	1	47	22
4.7	مرگ و میر کودکان	94	100	51	80	74	93	49	102	58	53	123	48	78	65	112	81	43	82
4.8	امید به زندگی	87	93	45	94	73	106	35	100	80	43	105	42	71	57	102	81	36	65
4.9	کیفیت آموزش ابتدایی	70	109	41	126	63	74	79	81	12	48	103	5	54	86	113	94	29	88
4.10	میزان ثبت نام آموزش ابتدایی	5	49	31	73	98	87	108	116	105	131	132	69	113	63	36	60	83	115
5	آموزش و تحصیلات تکمیلی	89	12	36	90	68	51	62	75	86	70	125	49	43	97	78	84	46	69
5.1	میزان ثبت نام آموزش متوسطه	89	12	36	90	68	51	62	75	86	70	125	49	43	97	78	84	46	69
5.2	کیفیت نظام آموزشی	62	98	74	78	57	51	92	44	45	81	121	106	75	79	90	60	84	68
5.3	میزان ثبت نام دانشگاه	108	104	38	131	55	93	88	91	16	43	87	4	41	109	113	95	27	115
5.4	کیفیت آموزش علوم مرتبط با ریاضی	41	101	44	125	53	78	89	88	7	58	90	4	4	70	122	99	26	74
5.5	کیفیت مدارس بازرگانی و مدیریت	87	124	45	122	83	104	95	129	20	81	80	1	60	115	133	105	28	130
5.6	دسترسی به اینترنت در مدارس	114	77	32	96	51	63	67	97	79	46	84	4	52	131	95	57	29	107
5.7	دسترسی محلی به پوشش ها و خدمات آموزشی	74	66	81	64	48	76	75	120	53	85	97	71	34	114	121	58	23	124
5.8	میزان آموزش کارمندان	132	68	16	112	101	98	96	124	102	45	115	19	34	139	118	85	29	116
6	کارایی بازار کالا																		
6.1	میزان رقابت داخلی	112	134	40	91	46	109	60	129	21	53	87	3	24	70	123	15	13	136
6.2	میزان نفوذ بازار	54	106	37	95	58	91	60	126	71	72	65	7	25	119	98	45	21	133
6.3	تاثیر سیاست های خصمانه سازی	59	129	27	106	51	113	87	130	127	36	73	30	28	110	115	34	24	138
6.4	گستره و تاثیر مالیات ها	72	76	1	75	92	74	6	106	22	4	46	11	9	67	78	118	5	84

ادامه‌ی جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۲۱ زیرشاخص، شاخص رقابت‌پذیری جهانی (GCI) سال ۲۰۱۰

رتبه	کشور	امارات متحده عربی	ترکیه	تاجیکستان	سوریه	عربستان	قطر	پاکستان	عمان	لبنان	قبرقبرستان	کویت	قزاقستان	اردن	مصر	بحرین	آذربایجان	ایران	عوامل و شاخص‌های کشور	رتبه
56	ارمنستان	4	81	132	76	5	3	37	14	29	116	8	54	32	78	6	70	80	میزان مالیات	6.5
34	امارات متحده عربی	73	34	114	57	14	34	99	23	23	6	121	57	73	34	57	34	57	میزان هزینه‌های لازم برای شروع یک فعالیت	6.6
56		56	13	82	63	9	13	71	42	30	39	106	71	45	21	30	34	30	زمان لازم برای شروع یک فعالیت	6.7
41		38	70	83	59	11	68	106	77	73	125	44	62	65	84	20	57	60	هزینه‌های اعمال سیاست‌های کنکوردی	6.8
100		10	65	124	118	23	1	106	28	63	130	38	116	84	114	11	132	135	میزان موانع تجاری	6.9
35		57	60	64	109	54	61	133	59	79	105	53	50	98	123	58	82	135	میزان موانع تجاری	6.10
111		49	86	128	137	84	25	109	87	98	127	136	113	58	100	14	93	139	میزان مالیات خارجی	6.11
102		16	58	107	114	35	10	73	54	61	135	130	101	45	75	5	82	129	اثر قوانین بر سرمایه‌گذاری خارجی	6.12
138		5	96	104	134	28	29	98	19	110	128	80	107	53	50	11	108	114	میزان بودجه‌های عمومی	6.13
134		16	33	126	104	31	12	97	29	43	133	54	105	65	63	27	102	114	میزان تشخیص مشتریان	6.14
75		22	114	104	127	20	39	62	42	28	81	72	49	85	126	33	41	64	انفواخیزیدار	6.15
																			کارایی بازار کار	7
53		17	119	95	94	30	20	104	23	62	87	45	85	84	99	57	55	118	رابطه کارگر و کارفرما	7.1
63		7	55	45	52	24	2	104	37	14	19	17	30	36	60	8	10	127	انطباق دستمزدها	7.2
50		10	86	119	48	27	27	110	27	64	42	1	37	60	67	18	18	75	میزان مشکل بودن استخدام	7.3
33		17	63	54	99	22	14	51	39	53	25	65	29	92	76	95	11	90	رویه‌های استخدام و اخراج کارگر	7.4
21		104	120	58	102	102	98	111	6	29	29	101	16	6	128	6	40	108	هزینه‌های بیماری	7.5
63		11	71	17	100	14	7	93	31	79	32	57	19	77	76	23	39	111	پرداخت و بهروری	7.6
117		34	81	130	133	37	12	87	44	108	124	104	118	100	86	73	103	121	انتقال به صورت حرفه‌ای	7.7
97		5	90	111	118	14	2	68	24	113	139	43	80	66	114	15	94	109	فرار مغربها	7.8
41		125	131	52	136	138	121	137	132	134	85	118	22	139	130	127	37	126	مشارکت زنان به عنوان نیروی کار	7.9
97		5	90	111	118	14	2	68	24	113	139	43	80	66	114	15	94	109	فرار مغربها	7.8

آمارهای جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیر شاخص، شاخص رقابت پذیری جهانی (CCI) سال ۲۰۱۰

ردیف	عامل و شاخص کشور	ایران	آذربایجان	بحرین	مصر	اردن	قزاقستان	کویت	لبنان	عمان	پاکستان	قطر	عربستان	سوریه	تاجیکستان	ترکیه	امارات متحده عربی	ارمنستان	
8	توسعه بازار مالی																		
8.1	دسترسی به خدمات مالی	133	102	18	60	67	93	46	123	39	57	101	26	30	130	118	52	32	121
8.2	توانایی مدیریت خدمات مالی	129	68	11	69	58	102	39	126	36	28	85	8	19	125	118	40	34	104
8.3	تأسیس مالی از طریق سهام داخلی	82	79	51	29	33	106	42	121	115	18	43	1	3	103	109	46	27	131
8.4	سهولت دسترسی به وام	136	66	2	49	52	121	26	129	36	13	40	1	6	100	84	77	8	124
8.5	دسترسی به سرمایه‌های پرخطر	133	48	18	41	54	82	22	130	67	51	6	9	14	113	69	99	16	131
8.6	محدودیت‌های جریان سرمایه	124	68	12	84	35	106	77	127	5	34	83	9	24	117	114	41	16	57
8.7	استقلال و قدرت بانک‌ها	113	114	19	61	51	131	64	130	4	28	88	46	20	63	125	36	50	81
8.8	تنظیم معاملات اوراق بهادار	88	103	13	67	29	119	77	132	50	16	76	6	26	102	46	27	121	
8.9	مشروع بودن قانون	86	20	86	103	86	75	86	103	1	86	60	103	86	134	86	86	60	
9	آمارهای فناوری																		
9.1	دسترسی به فناوری روز	123	81	29	91	49	97	63	135	75	57	88	25	39	126	48	11	127	
9.2	جذابیت فناوری در سطح بنگاه	116	62	48	58	29	105	38	137	68	52	88	8	26	76	51	5	121	
9.3	سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری	114	65	11	53	36	108	134	117	52	100	2	9	121	123	64	6	79	
9.4	کاربران اینترنتی	60	53	11	90	82	69	61	88	51	100	79	58	91	102	65	10	111	
9.5	بهای پاید اینترنت	101	92	30	91	76	53	86	115	67	103	49	66	109	120	54	39	108	
9.6	پرداخت براس اینترنت بانک	99	66	54	72	62	69	76	103	94	111	58	61	90	114	46	73		
10	اندازه بازار																		
10.1	اندازه بازار داخلی	18	84	106	27	85	55	61	120	76	26	66	23	63	113	16	52	111	
10.2	اندازه بازار خارجی	25	60	77	27	82	46	56	109	96	61	64	20	73	135	26	38	129	
11	عملیات تجاری پیشرفته																		
11.1	میزان عرضه‌کنندگان داخلی	56	95	115	36	60	113	32	133	24	74	87	2	67	126	27	21	110	

ادامی جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیر شاخص، شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI) سال ۲۰۱۰

ارمنستان	امارات متحده عربی	ترکیه	تاجیکستان	سوریه	عربستان	قطر	پاکستان	عمان	لبنان	قبرزستان	کویت	قزاقستان	اردن	مصر	بحرین	آذربایجان	داتر	عامل و شاخص / کشور	رتیف
116	38	59	126	124	24	9	95	50	52	122	65	97	86	89	71	102	125	کیفیت عرضه خدمات داخلی	11.2
124	28	61	128	102	27	21	46	31	78	121	59	85	71	66	14	88	91	میزبانی ناشی از تمرکز جغرافیایی فعالیت ها	11.3
39	24	68	100	114	28	58	84	46	26	111	52	112	51	35	80	36	102	مزیت رقابت	11.4
121	22	43	124	100	21	85	69	56	35	118	71	109	62	67	77	53	94	بهایی زنجیره ارزش (در صادرات)	11.5
110	12	18	125	35	7	50	89	22	9	133	26	95	51	94	38	47	15	مدیریت توزیع بین المللی	11.6
100	28	38	103	85	25	8	76	45	81	130	67	80	65	46	47	53	75	پیشرفت بودن فرایند تولید	11.7
119	19	33	128	123	26	6	90	64	37	116	62	85	75	79	40	81	107	وسعت بازار باهی	11.8
128	20	122	110	92	19	41	85	39	133	116	26	95	72	57	29	87	121	تمایل به ترفیض اختیار در مدیران	11.9
																		نوآوری	12
65	35	55	88	134	26	45	58	61	99	131	97	75	96	109	67	40	88	ترفیض نوآوری	12.1
103	45	89	100	127	37	22	79	57	130	134	75	112	98	110	117	77	52	کیفیت نهادهای پژوهشی	12.2
127	28	62	118	137	24	41	67	51	119	138	102	84	116	74	101	88	107	مزیت های DBR شرکت ها	12.3
124	43	82	108	137	33	27	81	50	109	139	96	111	99	120	88	92	97	همکاری دانشگاه و صنعت	12.4
134	3	62	66	119	10	1	84	11	139	138	90	83	57	86	22	36	60	مدیریتی بدنه دولت به تولیدات پیشرفت	12.5
93	20	44	111	62	34	9	80	87	36	136	57	91	26	25	41	78	37	مدیریتی به عهدستان و دانشستان	12.6
90	42	70	90	90	56	48	88	63	57	90	30	81	76	84	90	80	80	سرانه حق اختراع	12.7

Source: The Global Competitiveness Report 2010-2011